

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

*Elektron nashr. 882 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.*

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjaye'vich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalendarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriye'va Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmurotovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozorida faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalarini innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari.....	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Uzganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўгли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саиткамоллов Муҳаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrоров Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Quدراتillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalarini moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari.....	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market.....	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyevna Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba.....	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолалдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotteling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdukarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузоков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризоевна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKIGA SOLIQ SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH

ORCID: 0009-0004-9757-3442

Abdullayev Zafarjon Alijonovich

DSc, Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiyalar (TMS) instituti, "Iqtisodiyot, huquq va boshqaruv" kafedrası professori

Zaydullayev Abduhabib Boliquil o'g'li

Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiyalar (TMS) instituti, "Iqtisodiyot, huquq va boshqaruv" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada jismoniy shaxslarning mol-mulk solig'ini takomillashtirish masalasi ko'rib chiqilgan. Olib borilgan tadqiqotlarda ko'chmas mulkni hisobga olishning to'liqligi va bozor qiymatidan kelib chiqqan holda soliq solinadigan bazani aniqlashning samarali usuli muhimligi aniqlangan. Tahlil natijasida mol-mulkka soliq solishni takomillashtirish bo'yicha xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: mol-mulk, ko'chmas mulk, mahalliy budget, mol-mulk solig'i, soliq bazasi, soliq stavkasi.

Abstract: This article discusses the issue of improving property tax for individuals. The conducted studies determined the importance of completeness of real estate accounting and an effective method for determining the tax base based on market value. As a result of the analysis, conclusions were drawn on improving property taxation.

Key words: property, real estate, local budget, property tax, tax base, tax rate.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос совершенствования налога на имущество физических лиц. В проведенных исследованиях определена важность полноты учета недвижимости и эффективного метода определения налогооблагаемой базы исходя из рыночной стоимости. В результате анализа сформированы выводы по совершенствованию налогообложения имущества.

Ключевые слова: имущество, недвижимость, местный бюджет, налог на имущество, налоговая база, налоговая ставка.

KIRISH

Soliqlar har qanday darajadagi budget daromadlarining eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat uchun muhim ahamiyatga ega. aksariyat mamlakatlarda mulkiy soliqlar mahalliy budjetni shakllantirish uchun asosiy manbasi va jismoniy shaxslarning xarajatlarida eng muhim majburiy to'lovlar sifatida qaraladi. Shuning uchun ham davlat uchun jismoniy shaxslarning mol-mulkini soliqqa tortishni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mahalliy budjetlarning asosiy daromadlari manbasi soliqlar hisobiga

shakllantiriladi, bu hududiy darajada soliq solishning asosiy vazifasi hisoblanadi. Yuqori va mahalliy darajadagi budjetlar bir necha muhim farqlarga ega ya'ni yuqori darajadagi budjet daromadlarini nisbatan muntazamligi (bu darajadagi hisob umumiy tamoyillarga muvofiq amalga oshiriladi) hamda mahalliy budjetlarning stavkalari va imtiyozlar darajasi mahalliy qonunchilik bilan belgilanadi. Mahalliy soliqlardan olinadigan daromadlarning kichik ulushi tufayli mahalliy budjetlari dotatsiyalashuvining yuqoriligi ortadi, bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligini pasayishiga olib keladi. Shu sababdan, mulkiy soliqqa tortish mexanizmini isloh qilishning asosiy vazifalaridan biri milliy soliq tizimida yagona huquqiy makonni ajralmas saqlab qolgan holda mahalliy budjetlarning daromadini shakllantirishda mulkiy soliqlarning rolini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy ensiklopedik adabiyotda mol-mulk solig'i soliqlarning birinchi turlaridan biri sifatida e'tirof etilgan bo'lib, soliq solish obyekti keng ma'noda mulk bo'lib, mulkdorning daromadining bir qismini davlat foydasiga olib qo'yishni nazarda tutadi. Ushbu mulkka egalik qilish yoki u bilan muayyan bitimlarni amalga oshirish shu jumladan, meros, hadiya va ba'zan oldi-sotdi operatsiyalari (Mayburov va boshqalar, 2016). Soliq munosabatlarini ochib beruvchi nazariyalarda mulk bir necha asrlar davomida eng muhim element sifatida ko'rib chiqilgan bo'lib, ular birinchi navbatda, ko'chmas mulk sifatida yer va binolarni o'z ichiga oladi. Xudoyqulov va To'la-kovlarning (2020) ta'kidlashicha, iqtisodchi olimlar ko'chmas mulkka soliq solishni davlat daromadining muhim manbalaridan biri sifatida asoslab berganlar, ushbu soliqning konseptual asoslarini yaratganlar, shu bilan birga ko'chmas mulkka soliqlarni belgilashda hisobga olinishi lozim bo'lgan ba'zi jihatlarni ta'kidlaganlar. Ularning tadqiqotlarida mahalliy miqyosda ko'chmas mulk soliqlari o'rnatilganligi sababli empirik yo'nalishlar aniqlangan va asoslangan. Shuningdek, bu kabi ilmiy ishlarda xalqaro tajribalarni hisobga olgan holda ko'chmas mulkka soliq solish, imtiyozlarning qo'llanilishi, soliq mexanizmini takomillashtirish, ko'chmas mulkka soliq solish tizimini isloh qilish zarurati masalalari o'z aksini topgan. Panskov (2008) fikricha, kelajakda korxonalarining mol-mulk solig'i, jismoniy shaxslarning mol-mulki solig'i va yer solig'i ko'chmas mulk solig'i bilan almashtirishi mumkin. Mishustinning (2007) ta'kidlashicha, ko'chmas mulk solig'ini joriy etish mol-mulkni soliqqa tortish tizimini isloh qilishdagi muhim qadam bo'lishi kerak, chunki u mol-mulk solig'i sonini kamaytirishi va soliq bazasi sifatida yagona xarajat bazasini o'rnatishi lozim. Shu bilan birga, Panskov ko'chmas mulk solig'ini joriy etish bilan bog'liq ikkita muammoni ta'kidlaydi: ko'chmas mulkni hisobga olishning to'liqligi va bozor qiymatidan kelib chiqqan holda soliq solinadigan bazani aniqlashning samarali usuli. Ko'chmas mulk solig'ining xususiyatlari va afzalliklariga moslashuvchanlik, shaffoflik, budjet daromadlari balansi va ma'muriy amaliylik, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining mustaqilligi kiradi.

Jahon soliq amaliyotida ko'pgina mol-mulk solig'i bo'yicha soliq solinadigan baza bir qator iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan bog'liq, masalan, turli xil mol-mulk obyektlarining jismoniy eskirishiga va turli davrlarda amalga oshirilgan qayta baholashning hisoblangan amortizatsiyasiga qarab qiymati va qo'llanilishi mumkinligi bilan bog'liq bozor usullari. Mol-mulk solig'i obyektlarining xarajat tavsiflari majburiydir, chunki mulkiy munosabatlar daromad olish uchun mulk obyektlaridan foydalanish imkoniyatini belgilaydi va davlat foydasiga olib qo'yish obyekti bo'lishi mumkin, ammo eng muhimi soliq to'lovchilar farovonligining ko'rsatkichi hisoblanadi (Boboshko, 2020). Shu bilan birga, jismoniy shaxslarning ko'chmas mulkiga nisbatan imtiyozlarni belgilash ijtimoiy himoyani hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Shu bilan birga, jismoniy shaxslarning ko'chmas mulkiga soliq solishda budjetga undirilmagan daromadlarni tahlil qilish natijalari yer va mol-mulk solig'i to'g'risidagi qonunlarda nazarda tutilgan darajada emasligini ko'rsatmoqda. Buning asosiy sababi berilgan imtiyozlar mexanizmlarining turlicha ekanligidir. Tadqiqot natijalari jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i uchun belgilangan imtiyozlarning ulushida to'lovchilarning ayrim toifalari, xususan, pensionerlar uchun belgilangan imtiyozlarning budjet tushumlariga nisbatan yuqori darajada ekanligini ko'rsatdi (To'lakov, 2022).

Mulkiy munosabatlarining tabiati turli mulk solig'ini aniqlash, ularni tasniflash, soliq solinadigan bazani shakllantirish va baholash zaruriyatini keltirib chiqardi. Shuni ta'kidlash kerakki, dunyoning ko'pgina mamlakatlari mulk solig'i: ko'chmas mulk solig'i (yoki mol-mulk solig'i), yer solig'i (yoki qurilishi tugallanmagan yer uchastkalari va qishloq xo'jaligi yerlariga soliq) va turli xil mulk turlariga soliqlar. Yuqoridagilar bilan bog'liq holda, turli adabiy manbalarda mol-mulk solig'ini tasniflashda turlicha yondashuvlarni uchratish mumkin. Ko'chmas mulk solig'i dunyoning ko'plab mamlakatlari muvozanatli va adolatli soliq tizimining asosiy tarkibiy qismidir (Gribovskiy, 1999; Panfilov, 2006; Proskurin, 2007). Ushbu soliq munitsipalitetlarning budjetlariga barqaror va iqtisodiy jig'atdan samarali tushumlar tushishini ta'minlashi mumkin, agar soliq to'lovchilar o'rtasida soliq yukining adolatli taqsimlanishini ta'minlaydigan ko'chmas mulk solig'ini tartibga soluvchi qonunlar mavjud bo'lsa, bu jamoatchilik tomonidan munosib qabul qilinishi mumkin (Nagayev, 2005; Gosudarstvenniy nauchno-issledovatel'skiy institut, 2006).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishida ilmiy abstraksiyalash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, tasviriy statistika, ekspert baholash, qiyosiy tahlil qilish, nazariy va empirik ilmiy adabiyotlarga yondashuv usullaridan foydalanilgan

TAHLIL VA NATIJALAR

Aksariyat mamlakatlar mahalliy budjetlarining daromad qismi daromadlarning ikki guruhi hisobiga shakllanadi. Birinchi guruh-mahalliy soliqlar va yig'imglar, jarimalar, umumdavlat soliqlaridan ajratmalar, mahalliy mulkni boshqarish va boshqa xo'jalik faoliyatidan olingan daromadlar, xayriyalar va boshqalar. Ba'zi mamlakatlarda boshqa daromadlar mahalliy hukumatlar tomonidan olingan kreditlar va qarzlarni ham o'z ichiga oladi. Ikkinchi guruhga boshqa budjetlardan moliyaviy yordam tarzida olingan pul o'tkazmalari kiradi. Quyidagi jadvalda xorijiy amaliyotda mahalliy budjet daromadlarining asosiy manbalari ko'rsatilgan (1-jadval).

1-jadval: Mahalliy budjet daromadlarini shakllantirishning asosiy manbalari

Ichki manbalar			Tashqi manbalar		
Yerdan daromadlar	Yer bilan bog'liq bo'lmagan daromadlar	Turli xizmatlar uchun yig'imglar	Budjetlararo transfertlar	Qarzlar	Hamkorlikda rivojlanish
ko'chmas mulk solig'i	uy xo'jaligi, ko'char mulk va boshqa soliqlar	kommunal xizmatlar	shartsiz transferlar yoki soliq ajratilishi	davlat	favqulodda vaziyatlardagi yordam va boshqalar
yer yig'imlari	biznesga litsenziya yig'imlari va boshqalar	ma'muriy yig'imlar	shartli grantlar	banklar (xususiy sektor)	xalqaro yordamlar

Manba: Orlova, 2017

Rivojlangan mamlakatlarning mahalliy budjetlari daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar asosiy manbani tashkil qiladi. Xususan, Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya, Shvetsiya, Portugaliya, Vengriya va Sloveniya davlatlarida mahalliy budjetlar o'z daromadlari hisobiga asosan mahalliy soliqlar hisobidan shakllantiriladi.

1-rasm: IHTT mamlakatlarining soliq tushumlari tarkibi

Manba: Tax foundation, 2023

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) ning ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yildagi soliq tushumlari tarkibida iste'mol soliqlari, ijtimoiy sug'urta soliqlari va jismoniy shaxslarning daromad solig'ining ulushi yuqori bo'lib, soliq tushumlaridagi mulkiy soliqlarning ulushi Kanadada 11,9 %ni, Avstraliyada 10,1%ni, Buyuk britaniyada 11,4%ni, AQSHda 11,4%ni, Koreyada 15,1%ni, Isroilda 11,2%ni, Luksemburgda 9,7%ni Belgiyada 8,5%ni, Fransiyada 8,5%ni, Yaponiyada esa 8,1%ni tashkil qilgan, IHTT mamlakatlari bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan (o'rtacha ko'rsatkich 5,6%) yuqori hisoblanadi (Tax foundation, 2023).

Kanada davlatida jismoniy shaxslarning mol-mulk solig'i bo'yicha soliqqa tortiladigan bazasiga yer va unga "biriktirilgan" obyektlar (masalan, binolar, uylar va boshqalar) kiritilgan. Kanadada mulk solig'ini hisoblashda ko'chmas mulkning bozor qiymati olinadi. Soliq stavkalari o'zgaruvchan va deyarli har yili o'zgaradi hamda soliq stavkasining o'zgarishi munitsipalitetlar joriy yil uchun zarur bo'lgan daromadlar miqdoriga bog'liqdir. Ya'ni, soliq stavkalari joriy yilda munitsipalitet rejalashtirilgan xarajatlar summasiga bevosita bog'liq. Jumladan, Kanada va Rossiya davlatlari bo'yicha mol-mulk soliq tizimini qiyosiy tahlilini jadval ko'rinishida keltirib o'tamiz (2-jadval).

2-jadval: Jismoniy shaxslar mol-mulkini soliqqa tortish tizimlarini qiyosiy tahlili

Taqqoslash mezonlari	Kanada	Rossiya
soliq solish bazasi	Yer va unda joylashgan obyektlar	Ko'chmas mulk
soliq ko'lamini	bozor qiymati	kadastr qiymati
soliq stavkasi turi	progressiv foiz stavkasi	progressiv foiz stavkasi
stavka miqdori	mol-mulkning qiymatiga qarab 0,5% dan 2% gacha	mulkning qiymati va va amaliy maqsadlaridan kelib chiqib, 0,5% dan 2% gacha
soliq to'lovchilar	mulk egalari (mulkdor, ijarachi)	mulk huquqiga ega bo'lgan jismoniy shaxslar

Manba:Filippova va Korotayeva, 2021

Mahalliy budjet daromadlari manbasini kengaytirishda, mol-mulk solig'i stavkasining bevosita xorijiy mamlakatlar bilan qiyoslab oshirilishi bu muammoning yechimi bo'lib xizmat qila olmaydi, chunki u faqat salbiy natijalarga olib kelishi ham mumkin. Misol uchun, ko'chmas mulkka bo'lgan talab tushishi mumkin, uy-joy xarajatlarning oshishi tufayli (xususan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlami uchun qurilayotgan uy-joylar hisobga olgan holda), soliqni to'lay olmasligi yoki o'z mol-mulkini ro'yxatdan o'tkazmaslikka harakat qiladi. Shuning uchun, birinchi navbatda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish talab qilinadi: yer va ko'chmas mulk obyektlarini hisobga olish nazoratini mustahkamlash (jumladan, elektron bazasini yaratish); yer va ko'chmas mulkning haqiqiy bahosini shakllantirish va soliq solish obyektlarini hisobga olish tizimiga o'zgartirishlar kiritish. Bundan tashqari, davlat ro'yxatidan o'tkazish, kadastr va kartografiya xizmatining mulk obyektlarini qat'iy hisobini yuritish va vakolat doirasini yanada aniqroq belgilash lozim. Shu bilan birga, jismoniy shaxslarni mol-mulkini soliqqa tortish tartibini takomillashtirishda soliq bazasi tarkibi soliq ko'lamini, soliq stavkalarini belgilanishida Kanada tajribasini qo'llash maqsadga muvofiq. Ko'chmas mulkning bozor narxini aniqlashda harajat, daromad va qiyosiy yondashuvlar mavjud (Xudoyqulov, To'lakov, 2020).

Daromad yondashuvi Fransiya, Buyuk Britaniya va Shveysariyaning ayrim hududlarida keng tarqalgan. Qiyosiy yoki bozor yondashuvi ko'pincha Yaponiya va Aqshda, shuningdek, Daniya, Indoneziya, Avstraliya, Shvetsiyada qo'llaniladi. Xarajat yondashuvni amalga oshirish usullarini qo'llash amaliyoti juda cheklangan (Janubiy Koreya, Kanadaning ayrim hududlari) bo'lib, ko'pincha boshqa usullar bilan birgalikda qo'llaniladi. Shuni ta'kidlash kerakki, baholash usullaridan foydalanish amaliyoti ko'chmas mulk bozorining rivojlanish darajasiga ham bog'liq (Dementeva va boshqalar, 2019). Umuman olganda, iqtisodiyoti rivojlangan xorijiy mamlakatlarda yuqori budjetlardan kam miqdorda moliyaviy yordamga murojaat qilgan holda munitsipalitetlar o'z daromad manbalari hisobidan o'z funksiyalarini bajarish uchun xarajatlarni amalga oshirish imkoniga egadir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahalliy hokimiyat organlari samarali faoliyatini ta'minlovchi moliyaviy barqarorligining asosi mahalliy budjet daromadlari tarkibida asosiy manbalardan hisoblangan mol-mulk soliq tushumlarining barqaror oqimi hisoblanadi. Mol-mulk tarkibi va strukturasi yuqori ulushni ko'chmas mulk tashkil qiladi, shunga ko'ra mulk solig'i tushumlarining eng katta qismi ko'chmas mulkdan olinadigan soliqlarga to'g'ri keladi.

Ko'chmas mulkni soliqqa tortish sohasida olib borilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi adolatlilik tamoyilini amalga oshirish zarurligidan kelib chiqib, hashamatli ko'chmas mulk egalari uchun soliq stavkalarini yuqori darajada belgilash zarur. Oddiy uy-joy mulkdorlari soliq yukining sezilarli darajada oshishini sezmasliklari kerak.

Rivojlangan mamlakatlarda mavjud bo'lgan mol-mulkni soliqqa tortish tizimlari asosida olib borilgan qiyosiy tahlil soliq solish obyektini aniqlash va mulk solig'ini ma'lum bir mulkka bog'lash bilan bog'liq mavjud farqlar va hal etilmagan muammolarni ko'rsatdi.

Mol-mulk solig'i tizimini modernizatsiya qilish bir vaqtning o'zida jismoniy shaxslarning yer solig'i va mol-mulk solig'ini bekor qilgan holda mol-mulk solig'ini joriy etishni nazarda tutadi. Bunda ko'chmas mulk solig'i bo'yicha soliq solinadigan baza sifatida ko'chmas mulkning qiymatini samarali baolash metodini ishlab chiqish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tax foundation, 2023. <https://taxfoundation.org>.
2. Бобошко И. В., 2020. Имущественное налогообложение как фактор устойчивого развития регионов России. www.dissercat.com/content.
3. Государственный научно-исследовательский институт системного анализа Счетной палаты Российской Федерации, 2006. Налог на недвижимость: результаты эксперимента в Великом Новгороде и Твери. <http://www.niisp.ru/News/Events/art67>.
4. Грибовский, С. В., 1999. Задача наилучшего и наиболее эффективного использования объектов недвижимости при массовой оценке // Вопросы оценки. № 1. – С. 24–33.
5. Дементьева М.А., Захарова А.В., Кирова Е.А. 2019. Опыт налогообложения недвижимого имущества физических лиц в зарубежных странах и его применение в России. <https://cyberleninka.ru/article>.
6. Майбуров И.А. и др., 2016. Энциклопедия теоретических основ налогообложения р.] ; под ред. Майбурова. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА. – 503 с.
7. Мишустин, М. В., 2007. Информационно-технологические основы администрирования имущественных налогов : монография / М. В. Мишустин. – М. : ЮНИТИ. – 359 с.
8. Нагаев, Р. Т., 2005. Недвижимость : энциклопедический словарь / Р. Т. Нагаев. – Казань : Идеал-пресс. – 1136 с.
9. Орлова Е.В., 2017. Исследование зарубежного опыта управления финансово-бюджетной несостоятельностью муниципальных образований. Вестник университета. 160-166.
10. Пансков, В. Г., 2008. Налоги и налоговая система Российской Федерации / В. Г. Пансков. – М. : Финансы и статистика. – 493 с.
11. Панфилов, В. В., 2006. Понятие и содержание оборота недвижимости / В. В. Панфилов // Нотариус. № 6. – С. 21–25.
12. Проскурин, А. Г., 2007. Налог на недвижимость как средство обеспечения решения вопросов местного значения / А. Г. Проскурин // Налоги. № 5. – С. 4–8.
13. To'lakov U., 2022. Ko'chmas mulkni soliqqa tortishda imtiyozlar samaradorligi. // scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 5, October. ISSN: 2181-1016.
14. Филиппова В.Ф., Коротаева О.А., 2021. Налог на имущество физических лиц в России и Канаде: сравнительный анализ. <https://cyberleninka.ru/article/n/nalog-na-imuschestvo-fizicheskikh-lits-v-rossii-i-kanade-sravnitelnyy-analiz>.
15. Xudoyqulov S.K., To'lakov U.T 2020. O'zbekistonda ko'chmas mulkni soliqqa tortish tizimini takomillashtirish. www.journal.bfa.uz.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

